

lában a kor emberének időszerű problémáit. A felülnézet természetesen nem kívülről állást, hanem a teljesebb azonosulást teszi lehetővé, hogy egészen közvetlenül váljon érzékelhetővé, az időhöz kötött, az időtlen és mindaz, amivel az ember másoknak rosszat okozva rontja meg saját életét.

VAJDA Gábor

A REFLEKTÁLATLAN ÉLMÉNYISÉGBŐL KIINDULVA

Lengyel Péter: *Rondó*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1982.

Lengyel Péter 1978-ban megjelent értékes művét, a *Cseréptörést*, az önazonosságkeresés esztétikai dokumentumaként fogadta a kritika. *Mel-lékszereplők* című regénye ennek az identifikációs folyamatnak egy kiemelt szakasza lehetne, amelyben azonban az ötvenes-hatvanas években zajló értékrend- és létformaváltás értelmi-érzelmi légkörét nem tudta egy teljes világképet kialakító regényformáló minőséggé emelni. A rekonstrukciós törekvésű emlékezet az élehangulatot a cselekményszerkezetben tárgyasítja, annak ellenére, hogy az ellenében, hogy az érvényben lévő, főképp a felszíni viszonylatok rögzítésére alkalmas cselekmény-szemlélet nem teszi lehetővé, hogy a maga mélységében mutakozzon meg a megváltozott léthelyzet s a belőle fakadó életérzés történeti, pszichikai minléte.

A *Rondó* kisprózáinak főbb vonulatai, elbeszélői módszer és hangvétel tekintetében, egymástól elütő jellegűek. Lengyel Péter régebbi szövegei tematikus-tárgyi alapjukat nézve a modern magyar prózairás számára jól ismert kifejezési területen mozognak, gyermek- és ifjúkori szituációkat bontanak ki. Ebbe az élménykörbe tartozó elbeszéléseiből laza belső kohéziójú ciklust hoz létre a helyenkénti szereplőazonosság és az a visszapergető szemlélet, amely a regények szerződését is irányította. Az elbeszélő jelenhez, sőt már a jövőhöz való viszonyát is az emlékké válás, a mulandóság tudata uralja. A novellák és regények kapcsolódási pontja az emlékezőképesség ellenőrizhetőségének, megbízhatóságának az emlékezetkiesés és érvessztés kérdéskörének szerteágazó tematikus-motivikus jelenléte. Az *Eső a Margit körúton* 1928 c. novella átutaló, átnyúló motívumok révén hangsúlyosan kötődik a *Cseréptörés* csak később kiteljesedett tematikus rendszeréhez.

Ez a vonulat a múlt élmények verbálisan szinte megfoghatatlan érzelmi-hangulati variációra kívánja — a maguk viszonylagosságában — eseményyszerű megjelenítéssel újraszervezni. A mindennapi, csak a szituáció-részes megélő számára lényeges eseménysorokból összeállt szövegeket feszültség-hiátus jellemzi, a fordulatosságot, célratörő vonalvezetést, oldott tempójú, felszínileg darabolt, néhol kitérőkkel, belső emlékező

helyzetek létrehozásával elidőző szerkesztés váltja fel. De Lengyel Péter novelláírásának mindegyik karakterjegye szándékoltan visszafogott formában érvényesül. Tartózkodó hangú, lefojtott érzelmiségű, merész gesztusoktól, látványos hatáselemektől, tartalmi, szerkezeti és nyelvi szinten egyaránt mentesek prózai megnyilatkozásai. Kifinomult hangnemerzéke és céltudatos elbeszélői mértéktartása révén tematikus-atmoszférikus értelemben meggyőző erejű, szemantikai vetületében viszont mégis szinte szülytalan prózavilágot állít elénk.

Miközben a prózai beszéd egyszerűen kíván szólni a bonyolultról, bizonyos pontokon olyannyira leegyszerűsödik, hogy teherbírása is csökken, s képtelen közvetíteni a hangulati életközeg mélyebb szféráiból. A múlt emlékező bejárását, alapélmények elemi megérzékesítését, a galerszellem megidézését minden hangulati sűrítettség nélkül realizálják a novellák. A jelentésszerkezetet a bonyolultabb sorshelyzeteket nem érintő, könnyed hangulatiság uralja, s ez sajnos maga után vonja a szövegek jelentésdimenzióinak ilyen irányú, alapos redukálását. Az öndokumentálás, múlt-újraélés hangulati teljességének önmagán túlmutató érvényességét a novellák egy részében csupán szórványosan felbukkanó, általánosabb jelentést implikáló mozzanatok hivatottak bizonyítani. Az időbe vesztett önazonosság megtalálásának tudatos prózaírói programját kétségkívül érvényesebben körvonalazta volna egy, az emlékezésélmény több szólamú, sokoldalúbban értelmezett kibontakoztatásával jelentésében is mélyebb sodrásúvá váló próza.

Lengyel Péter újabb szövegeiből ítélve — a kompozicionális kötöttségeket még inkább fellazítja és két irányban viszi tovább korai novelláírását. A *Napkelet* c. szövegből kiemelt idézet azt a módszert világítja meg, amelyet a benyomásnak való magaátengedés, a fiktív érzés és látvány szinte minden intellektuális szinezetet kizáró egységének rögzítése jellemez: „Szemem befogadja a látványt, agyannak megértésre nincs ideje — a még végiggondolatlan benyomás légkalapácsütésekkel sulykolja.” A *Napkelet* már az asszociatív mező kiterjesztését is vállalja, az irracionális dimenzió a fantasztikumba csapó szövegszervezés felé nyit — de még mindig az egyéni létérzékelés szigorú keretei között.

A *Rondó* a reflektálatlan élményiség novelláitól eltérő szellemi közeget idéz. Ez az önreflexív kitérőkkel szerveződő rondó formájú levél az előbbieknél dúsabb, dinamikusabb, prózaírási gyakorlatot képvisel, amely a szubjektivizáló szerkezeti elemnek, a reflexiónak a típusai közül a hangulati mellett — ha csak a megmutatkozás erejéig is, de — felrúnteti a gondolatit is, egy szélesebb horizontú szemlélet tanújeként. A tárgyhoz közelítő intellektuális többlet révén a *Rondó* az elbeszélői tudatban felmerült — e próza lényegi kérdéseivel szembesülő —, a modern próza központi problémáival is rokon, elméleti természetű dilemmákat villant fel (valószínűleg a kialakulóban lévő szemléleti irányvétel szélsőséges lehetőségeit bizonyítandó kerülhetett a kötetbe az *Adós-*

ság c. Ottlik-esszé). Mindemellett az élményalap és a megírás kikövetkeztethető ideje közelít egymás felé, esetenként szinte fedi egymást, ez a gesztus a múlttól való termékeny elszakadás előjeleként tételeződik.

FARAGÓ Kornélia

EGYSZERŰEN — KÖZÉRTHETŐEN

Radoje B. Radulović: *A JSZSZK általános honvédelmi és társadalmi önvédelmi rendszerének kiépítése*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1983.

Legerősebb szó az egyszerű szó, a világos beszéd. S épp ez az, ami miatt Radoje B. Radulović könyve mindenki számára meglepetés: sokszor találkoztam már a honvédelem és a társadalmi önvédelem témakörével; tankönyvekkel, tanulmányokkal, olyanokkal, amiket arra szántak, a széles tömegek ismeretét gazdagítsák, s az lett legtöbbször a soruk, hogy az emberek letették a könyvet, nem olvasták végig. Radulović rendhagyó kötetet adott az olvasó kezébe, egyszerűen és érdekesítően, közérthetően szól napjaink egyik igazán időszerű kérdéséről: honvédelmi és társadalmi önvédelmi rendszerünk kiépítéséről.

Könyvében több témakört igyekszik egésszé ötvözni: forradalmakat, az emberiség fejlődését meghatározó, sőt megváltoztató forradalmakat vizsgál, olyan erők forrongásáról szól, amelyek nem csupán sodrói, de igazi mozgatói a történelemnek. Behatóan elemzi azt az elméleti utat, amelyet a felfegyverzett nép eszméje tett meg: képet kapunk Marx és Engels egyik legforradalmibb tételének gyakorlattá válásáról, pontos képet arról, hogyan igazolódott be a marxi elgondolás az októberi forradalomban, a mi forradalmunkban, a kínai forradalomban. Vizsgálódásaiban a szerző részletesen elemzi Marx, Engels, Lenin és Tito elméleti és gyakorlati tetteit. A szocialista forradalom természetét igyekszik rögzíteni.

A szerző a tudományos szocializmus és a felfegyverzett nép eszméje megalkotóinak fogalmi rendszerével világítja meg szocialista forradalmunk és a háború utáni időszak, az újjáépítés sajátosságait, bemutatja, miként váltak, szerepük és szerkezetük szerint ezeknek az időszakoknak a sajátosságai elméletté, és hogyan szolgálhatnak elméleti alapként szocialista öngazgatású társadalmunk védelmi és önvédelmi szerveződéseinél.

Radulović hipotéziseket állít fel azzal kapcsolatban, hogy az általános honvédelem és a társadalmi önvédelem rendszere milyen vonatkozásokban gyakorol kedvező hatást a társadalmi-gazdasági és a demokratikus-politikai viszonyok rendszerének fejlődésére.

Igen átfogóan elemzi általános honvédelmi és társadalmi önvédelmi